LEXIC DE ORIGINE GERMANĂ ÎN SUBDIALECTUL BĂNĂȚEAN. RELAȚII INTERDIALECTALE

Maria PURDELA SITARU, Livia VASILUȚĂ
(Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu“ din Timişoara,
Universitatea de Vest din Timişoara)

Diverşi autori au subliniat deja faptul că una dintre caracteristicile subdialectului bănățean al limbii române este reprezentată de relativ numeroasele elemente de origine germană. Cercetarea în această direcție — înscrisă în disocierea fondatoare operată de Sextil Puşcariu (*Limba română.* I. *Privire generală,* 1947/1976, p. 271; vezi şi p. 480 ş.u.) între influența germană datorată vecinătății şi influența germană pe cale cărturărească — se confruntă cu dificultăți multiple şi variate.

Faptul că un număr important dintre împrumuturi prezintă acelaşi aspect formal şi acelaşi semantism cu termeni din mai multe limbi sud-est europene, care au suferit, în aceeaşi perioadă istorică, acelaşi tip de influență germană, idiomuri care, la rândul lor, s-au influențat reciproc, este de natură să arate unele dintre dificultățile concrete ale oricărei cercetări etimologice şi care, în plus, trebuie să țină seama şi de aşa-numitele „convergențe“ (sau „comunități lexicale“) din limbile sud-est europene, datorate, între altele, şi influenței germane. În fond, la intersecția tuturor acestor influențe lingvistice prinde contur imaginea specifică a spațiului bănățean în care interferențele culturale şi idiomatice sunt profunde.

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

Studiul riguros al elementelor de proveniență germană cu circulație în aria din sud-vestul României (al așa-ziselor „șvăbisme“ sau elemente suabo-dunărene ale limbii române), precum şi acela al variantelor externe ale unor termeni româneşti cu etimologie multiplă, printre care şi cea germană, impune raportarea la forme situate la diverse niveluri ale acesteia (avem în vedere germana standard şi dialectală, respectiv germana austriacă standard şi dialectală). Împrumuturile şi interferențele la acest din urmă nivel, cel dialectal, sunt, în exclusivitate, datorate graiurilor germane utilizate de coloniştii aşezați în Banatul românesc în urmă cu mai bine de două secole. Aceste graiuri sunt astăzi rezultatul unui proces de amestec şi nivelare lingvistică de diverse grade şi sunt alcătuite, în mare, din grupul graiurilor germane vorbite în sudul Banatului, cu un caracter preponderent bavarez-austriac, din grupul graiurilor germane vorbite în zona rurală din nordul regiunii, cu un caracter preponderent renano-francon, supraordonarea acestora fiind exercitată de dialectele / limbajele citadine germane ale zonei, de coloratură bavarez-austriacă (Wolf 1987, pp. 73-137; Kottler 1984). Este semnificativ, de pildă, faptul că formele fonetice multiple sau unele forme morfologice sub care apar şi circulă împrumuturile intrate (şi) din germană în subdialectul de sud-vest nu reprezintă, cel mai adesea, rezultatul adaptărilor la sistemul fonetic şi morfologic al românei, ci ele sunt reflexul direct al tipurilor diverse de forme germane din care provin. Adăugăm că înregistrarea împrumuturilor româneşti sub acest relativ mare număr de variante fonetice, morfologice nu se datorează atât receptării aproximative de către români a unor împrumuturi, ci, mai degrabă, respectării de către aceştia a pronunțării „străine“ (adesea forme germane diverse, specifice mediului rural sau mediului semicult orăşenesc, forme diferite între ele după locul de proveniență al coloniştilor germani). Este vorba aşadar de „aservirea“ la model în conviețuirea românilor cu vorbitorii germani ai insulelor lingvistice aloglote de pe teritoriul bănățean.

Precizăm că am considerat că fac parte din categoria termenilor de origine germană specifici subdialectului bănățean: 1) acei termeni a căror arie de întrebuințare acoperă atât Banatul românesc, cât şi zonele limitrofe acestuia (din teritoriul românesc şi sârbesc) şi 2) acei termeni cunoscuți şi în alte regiuni ale țării (Transilvania şi Bucovina, cu care Banatul a avut o istorie comună), termeni a căror arie de întrebuințare este compactă în subdialectul bănățean, prezentând fonetisme specifice zonei, cu proveniență *directă* din sursele germane menționate.

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

Din punct de vedere etimologic, cei mai mulţi termeni din categoriile respective provin din germana austriacă. De exemplu, într-un caz ca acela al rom. *vailing* „lighean (utilizat în bucătărie)“, etimonul este germ.-austr. *Weitling,* idem, şi nu, aşa cum se propune în DLR, germ. *Weitling,* acesta din urmă însemnând „barcă“. Numeroşi alţi termeni de origine austriacă sunt incluşi în cartea pe care am publicat-o recent în seria *Etymologica* 14 (Purdela Sitaru / Vasiluţă 2002).

Lexicul de origine *numai* renano-franconă este însă destul de slab reprezentat. Poate fi amintit aici rom. dial. *crumpir/crumpier.* Dintre multiplele geosinonime utilizate pe teritoriul german de odinioară (*Kartoffel, Erdapfel* „măr de pământ“, *Grundbirne* „pară de pământ“, cf. König 1989, p. 206), alte forme dialectale, premergătoare acestuia din urmă, respectiv şvăb. *Grombi: r/*krompir/, ren.-fr. *Grumbe: r/*krumper/ şi *Grumbi: r/*krumpir/ au fost cele împrumutate de românii bănăţeni: varianta băn. *crumpier* caracterizează graiurile româneşti din sudul regiunii, cf. şi scr. *krumpjer,* în timp ce varianta dialectală *crumpir,* pe cele din nord. Iar acest lucru a fost posibil din cauza faptului că forma şvăbească şi cele renano-francone citate ca etimon fac parte dintre puţinele elemente lexicale de acest tip care au fost acceptate şi de dialectele germane citadine ca element lexical supraordonat celorlalte sinonime utilizate sau numai cunoscute de germanii de aici, pentru denumirea unei noţiuni „noi“ la data colonizării zonei cu populaţie germană. În acest context, este mai aproape de realitate DA care trece s.v. *crumpenă,* varianta *crumpir,* pentru primul trimiţând la germ. *Grundbirne,* pentru cel de al doilea, amintind numai pentru comparaţie scr. *krumpir.* În nici un caz însă nu se poate explica rom. *crumpenă* numai prin forma din sârbocroată (cum se procedează în DEX).

Dat fiind spaţiul de origine al coloniştilor germani stabiliţi odinioară în câmpia Banatului (zona de sud-vest a Germaniei: Bavaria, Hessa, Palatinat, plus Alsacia şi Lorena), firesc, bagajul lexical al acestora a cuprins şi termeni de origine franceză (Wolf 1987, pp. 270-272; Purdela Sitaru 1998/2000, pp. 307-313). Dintre aceştia, au pătruns, pe cale orală, în româna dialectală termenii: *aló* interj. „pleacă, du-te de aici“ (Ban., Transilv., Buc.), frecvent în alocuţiunea *alo, marş* (cf. şi magh. *alómars*), intrat din limbajul militar şi susţinut de germ. dial. (palatin.) *alo,* idem (Pf Wb I 173) şi de austr. dial. (carint.) *alo,* idem (Kär Wb 5), care au la origine, ambele, germ. înv. *allons marche,* de origine

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

franceză. Tot aici intră şi *galete* „sărățele“, cu sens alunecat în subdialectul bănățean (Purdela Sitaru / Vasiluță 2002, p. 123).

Ceea ce derutează de cele mai multe ori în interpretarea termenilor de origine germană dialectală (rurală şi citadină) din graiurile româneşti din Banat se datorează însă, nu atât acestor elemente lexicale disparate, cât mai ales multitudinii de variante fonetice sub care unul şi acelaşi termen apare. O dată făcută însă separarea *variantelor fonetice purtătoare de informație etimologică* de *variantele fonetice interne* (datorate adaptării fonetice a împrumutului la diverse nivele ale românei — popular, dialectal, ocazional), în virtutea acestui criteriu, cel fonetic, se poate efectua o diferențiere între elementele lexicale specifice graiurilor româneşti din sudul Banatului (care reflectă un fonetism bavarez-austriac, caracteristic graiurilor germane vorbite aici) şi elementele lexicale corespunzătoare, specifice ariei de nord a regiunii (care reflectă un fonetism de tip renano-francon).

De exemplu, lui *carmanal* „cotlet“ (cf. şi scr. *karmenadla,* idem) din sud, îi corespunde *cărmănadă,* idem, din nord. Ambele variante reproduc forme germane dialectale ale germ. înv. *Karbonade,* respectiv bav.-austr. *Karmenadl,* cel dintâi, cel de al doilea, redând varianta palatină *Karmenade* a unei forme palatine identice cu cea din dialectele bavarez-austriece. Lui *rer* „rolă (la cuptorul de gătit)“, cu fonetism de tip renano-francon, îi corespunde, în sudul Banatului, rom. *rern(ă)* (cf. şi scr. *rerna*), cu fonetism bavarez-austriac.

Lui *căstrulă* „cratiță“ (cf. şi scr. *kastrola*), din sud, îi corespunde varianta *crăştolă* şi *craştolă,* idem, din nord. Lui *chest* interj. „pleacă, du-te de aici“, îi corespunde, în zona de câmpie, *cheşt* şi *chişt.* Trecerea grupului consonantic *st: št* în poziție mediană şi finală reprezintă o trăsătură caracteristică graiurilor germane din zona menționată, de tip renano-francon, grupate sub denumirea de „dialecte *fescht*“ [= germ. „*fescht“-Mundarten,* cf. Gehl 1976], numite aşa după pronunțarea *fescht* /fešt/ a adverbului germ. *fest* „întruna, mereu“ (împrumutat însă numai sub această din urmă formă de graiurile româneşti de aici). O trăsătură caracteristică a acestor graiuri germane o reprezintă pronunțarea grupului *st,* median şi final, ca *št,* spre deosebire de germana şi austriaca standard care utilizează această pronunțare [*št*] numai când grupul consonantic se află în poziție inițială, în rest au *st.*

Dacă în situațiile enumerate până acum, dată fiind suprapunerea perfectă a ariilor fonetismelor germane cu cele prezentate de elementele corespunzătoare

BDD-V1908 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

ale românei, se poate susține o influență *directă, pe cale orală*, dinspre graiurile germane spre graiurile româneşti, atunci însă când, în plină arie bavarez-austriacă (de sud), apar termeni ce reproduc particularități fonetice de tip renano-francon (de nord), sau invers, când în zona de câmpie a Banatului apar termeni cu fonetism bavarez-austriac, se ajunge la această neconcordanță din cauza *dinamicii* diferite a dialectelor germane comparativ cu cele româneşti. Graiurile germane înseşi vorbite în Banatul românesc prezintă asemenea nepotriviri şi fonetisme diferite pentru unul şi acelaşi termen, iar aceste nepotriviri se datorează rolului de *falsă* limbă standard pe care şi l-au asumat *dialectele / limbajele germane citadine* [= germ. *Stadtmurdarten, Stadtsprachen*], a căror bază am văzut că este bavarez-austriacă, dar care au acceptat în unele situații şi elemente lexicale sau numai fonetice de alt tip, normele înseşi ale acestor dialecte urbane fiind fluctuante şi multiple.

Cu aceasta ajungem la influența dominantă şi directă pe care a avut-o mai ales *vieneza* atât asupra dialectelor germane citadine din aria de sud-vest a României, cât şi asupra limbajului german din oraşele de provincie din aria centrală şi sud-est europeană. La rândul lor, aceste dialecte citadine au suferit o presiune deosebită şi din partea graiurilor/dialectelor germane *rurale* vorbite în zona din proximitatea lor, dialecte de alt tip decât cele bavarez-austriece sau cel vienez. Un exemplu în acest sens îl constituie germana timişoreană, în care pe fundalul vechii vieneze [= germ. *altwienerisch*] şi acela bavarez-austriac, s-au grefat şi elemente renano-francone. În ultimul timp s-au intensificat cercetările asupra acestor dialecte germane citadine [termenul *Stadtsprachen* sau *Stadtmundarten* este echivalent cu ceea ce până nu de mult se înțelegea prin *deutsche Umgangsprache / Verkehrsmundart* sau *deutsche Volkssprache*], specifice sud-estului european. Dialectelor germane citadine din această zonă, le-au fost consacrate, în ultimii ani, după reluarea problematicii acestora în cartea cercetătorului german H. Gehl, *Deutsche Stadtsprachen in Provinzstädten Südosteuropas,* Franz Steiner Verlag Stuttgart, 1997, două sesiuni de comunicări ştiințifice pe această temă, una în 1999, la Osijek, în Croația, alta în 2000, la Pécs, în Ungaria. Comunicările au fost publicate în două volume colective, primul a apărut la München/Viena 2001, sub îngrijirea lui Velimir Petrović, cel de al doilea, la Viena, în 2002, şi a fost îngrijit de Zsuzsanna Gerner, Manfred Michael Glauninger şi Katarina Wild (GgdS).

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

Într-o anumită măsură, aceste investigaţii, stabilind ceea ce este caracteristic dialectelor germane citadine, precum şi ceea ce le diferenţiază în funcţie de exercitarea influenţei mediului aloglot divers în care acest tip de dialecte au evoluat, facilitează o clasificare riguroasă a provenienţei materialului german împrumutat de limbile dominante în zona lor de dezvoltare.

S-a observat din exemplele la care ne-am referit până acum (şi din altele pe care le vom detalia în continuare) că fondul bavarez-austriac este cel care caracterizează mai ales împrumuturile româneşti din sudul Banatului şi că acestea corespund cel mai adesea cu fonetismul împrumuturilor similare din Banatul Sârbesc (Vojvodina), ceea ce nu exclude din start faptul că procesul de împrumut din germana austriacă a fost sprijinit şi de un fenomen de interferenţă lexicală între cele două limbi, respectiv dialecte ale acestor limbi (româna şi sârbocroata), care au efectuat împrumutul.

Dacă lexicul renano-francon este slab reprezentat în împrumuturile româneşti, în schimb fonetismul de acest tip le caracterizează mai pregnant. Acest lucru poate fi mai clar scos în evidenţă într-un cadru mai larg decât cel fonetic, anume, cel morfonologic.

De exemplu, dialectele germane citadine admit o normă fluctuantă în ceea ce priveşte redarea substantivelor de genul feminin: alături de forma standard în *-e,* aceste dialecte permit („standardizează“) atât forma cu apocopa lui *-e,* cât şi o formă cu un *-(e)n,* acesta reprezentând generalizarea lui *-n* în această poziţie de la cazurile oblice şi de la forma de plural a femininelor în *-e,* şi la forma de nominativ singular (neutralizându-se astfel opoziţia dintre formele de feminin singular şi cele de plural, cf. Gădeanu 1998, p. 127).

În comunicarea prezentată în anul 2000 la Pécs (Ungaria), *Die Bedeutung der Stadtsprachen und der deutschen Regionaldialekte für die Einordnung der Entlehnungen deutschen Ursprungs im Rumänischen,* publicată în GgdS, 2002, pp. 253-263, s-a arătat că împrumuturile româneşti, mai ales cele din spaţiul bănăţean, reflectă această particularitate morfonologică (*ibidem,* p. 259).

Aprofundând cercetarea în acest domeniu (Purdela Sitaru / Vasiluţă 2000, pp. 68-69), am constatat următoarele: tendinţa de reducere fonetică [= germ. *Tendenz zur lautlichen Reduktion*] a sunetelor/silabelor finale caracterizează mai multe dialecte germane: francone, alemane, dar şi bavareze, în timp ce sporirea corpului fonetic al femininelor cu *-n* la nominativ singular este o inovaţie bavareză (aici este extrem de frecvent fenomenul), admisă şi de vieneză (care

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

reprezintă de fapt forma colocvială a germanei austriece). În mod corespunzător, femininele germane cu apocopa lui *-e* sunt mai numeroase în zona de câmpie a Banatului, mai puține în sud, dar, datorită amestecului şi nivelării graiurilor germane pe treapta următoare, în cadrul dialectelor germane citadine (timişoreana, reşițeana), ele apar şi în sud (alături, de cele mai multe ori, de feminine cu corp fonetic suprasegmentat cu *-n*).

În cazul împrumuturilor româneşti care au preluat forme germane dialectale ce prezintă apocopa lui *-e,* diverşi cercetători, pentru cazuri izolate, au propus explicații diferite cu privire la proveniența lor: Binder (1967), pentru *şol(ă)* „ceaşcă“, trimite la germ. dial. *Schol(e)* (= germ. st. *Schale*), cf. şi scr. *šolja* şi pentru băn. *țuşpais* „un anumit fel de mâncare“, la germ. pop. *Zuspeis* „garnitură la mâncare“ (= germ. st. *Zuspeise*); Suflețel (1994), pentru rom. *claus* „stăvilar“, trimite la bav.-austr. *Klaus,* idem (noi adăugăm şi palat. *Klaus*) (= germ. st. *Klause*); Purdela Sitaru / Irimescu (1995) propun pentru proveniența băn. *chiscant* „stropitoare“ o formă germană dialectală de tip renano-francon, *Gießkannt* (= *Gießkanne,* în germana standard), iar pentru *pix* „cutie, doză“, trimit atât la bav.-austr., cât şi la ren.-fr. *Püchs* (= germ. st. *Büchse*); *apătec* „farmacie“ este înregistrat ca variantă morfonologică (de genul neutru) a lui *apotecă,* idem (de genul feminin), în NALR — Ban. I h. 144/7, 13, 25, 32, 53, cf. şi DSB II, p. 87 (s.v. *apotecă*); în GgdS 2002, p. 259, este tratat ca element influențat de forma din dialectul german urban (timişorean), care, la rândul ei, are ca punct de plecare ren.-fr. *ap#tek* (Purdela Sitaru / Vasiluță 2002, p. 55).

Dintre împrumuturile româneşti care reflectă cealaltă particularitate germană dialectală (sporirea cu *n* a femininelor la nominativ singular), ridicată şi ea la rang de normă în dialectele citadine germane din Banatul românesc, prezintă respectarea acestui aspect morfonologic o sumă de termeni împrumutați. (Materialele extrase provin din Cohuț/Vulpe 1973 şi din volumele apărute până acum din NALR-Ban.).

Păstrarea acestui *-n* apare în rom. băn. *ianzen* „gustarea dintre mese, ujină; spec. gustarea de la ora patru“, cf. şi scr. *jauzn(a)* şi *táțân* „tavă; farfurioară de cafea cu ceaşcă cu tot“, care au devenit în română substantive de genul neutru. Îşi păstrează genul feminin originar o sumă de alte împrumuturi cum sunt: *apotecă* „farmacie“*,* ***apricoasă*** „caisă“, ***şolă*** „ceaşcă“, ***taț*****ă** „tavă“, iar altele ajung de acest gen, prin adăugarea, după *-n,* a unui sunet de sprijin *-ă,* desinență specifică

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

substantivelor feminine româneşti: *apricoz**n**ă* „caisă“, *bliuz**n**ă* „bluză“, *rer**n**ă* „rolă (la cuptorul de gătit“, cf. şi scr. *rer**n**a* şi *toartă**n**ă / torti**n**ă* „tortă“.

Ne permitem să ne oprim asupra primului termen al seriei, *iauzen.* Etimologia cuvântului a fost stabilită de Binder (1967, p. 66), pentru varianta rom. băn. *iauzunu* (singura înregistrată până la el), în austro-germ. *Jause(n)* „gustare“. După Kluge, termenul provine, în germana austriacă, din slov. *južina* „masa de prânz“, un derivat al lui *jug* „sud, miază-zi“.

Totalizând variantele sub care apare băn. *iauzen,* constatăm următoarele: forma din austriaca colocvială şi din bavareză, cu *-n* e prezentă în graiurile româneşti din sudul Banatului; ea mai este înregistrată sub forma *iauzun(u)* (Pecenişca) ALR SN IV, h. 1085/2; *iauzăn* este consemnat de materialele ALRR-Ban. III, h. 487, pentru Jupalnic, Ogradena şi Berzasca. Termenul apare însă şi în texte din nordul regiunii: *iauzen* (Drăgan 1997, p. 115). Deşi aria de nord a Banatului, cu privire la dialectele germane vorbite aici — e predominant renano-franconă, prezenţa împrumutului românesc cu fonetism bavarez-austriac la I. C. Drăgan nu surprinde, oraşele bănăţene (respectiv, Lugojul), prezentând, din acest punct de vedere, caracter identic.

În aceeaşi arie compactă a termenului *iauzen* din sudul Banatului apar însă şi variante care presupun un etimon german dialectal cu apocopa lui *-e;* exemplele sunt extrase din ALRR-Ban. III, h. 487: *iauz* (p.c. 4), *iaoz* (p.c. 2) şi *auz* (p.c. 10), ele având la bază o formă de tip renano-francon în plină arie de influenţă bavarez-austriacă, ca atare, drept intermediar servind şi aici dialectele germane citadine din zonă (reşiţeana, orăviţeana).

Acelaşi suport în dialectele germane citadine, sub influenţa germanei austriece colocviale, în speţă a vienezei şi a dialectelor citadine germane din Banatul românesc, îl au o sumă de cuvinte din limba română care prezintă, alături de preluarea unor termeni cu particula germ. *ge-* (marcă a participiului trecut al verbelor sau prefix substantival cu diverse valori), şi unii termeni care abandonează această particulă (Purdela Sitaru / Vasiluţă 2002, pp. 78-85).

Concluzii

În cadrul studiilor de specialitate s-a parcurs un drum lung cu privire la cunoaşterea elementelor lexicale de origine germană specifice graiurilor româneşti din Banat. De la simpla listă de cuvinte a lui Weigand (Jb III, p. 325), şi de la separarea influenţei germane datorată vecinătăţii de influenţa germană pe

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

cale cărturărească, operată de Puşcariu (vezi *supra*), s-a ajuns la identificarea fonetismului unor „şvăbisme“ ale limbii române (Arvinte 1971; pentru informare bibliografică cu privire la analiza şi etimologia unor inventare lexicale regionale sau în spaţiul vocabularelor profesionale, vezi Purdela Sitaru/Vasiluţă 1997, pp. 162-163). Şcoala lingvistică timişoreană, în domeniul contactelor lingvistice româno-germane, prin iniţiatorul preocupărilor de germanistică din Timişoara, Ştefan Binder, şi prin elevii acestuia, din ţară şi din străinătate, a orientat cercetările în acest spaţiu lingvistic, spre aprofundarea cunoştinţelor în domeniul acelor câmpuri semantice ale românei care au o concentraţie mare de germanisme (Gehl / Purdela Sitaru 1994), apoi spre caracterizarea fonetismului întregului corpus alcătuit din elementele de origine germană specifice Banatului, recurgându-se la explicaţii etimologice bazate pe analogie sau/şi pe paralelismul transformărilor fonetice (Purdela Sitaru/Vasiluţă 1997), acest cadru fiind ulterior lărgit în spaţiul morfonologiei (*ibidem*, 2002 pp. 67-87), pentru ca, în cele din urmă, să se ajungă la faza interpretativă a materialului (la stabilirea unor arii lingvistice variate în cadrul subdialectului bănăţean), concomitent cu încercarea de a identifica şi departaja sursa termenilor datorată şi dialectelor/limbajelor germane citadine. Mai adăugăm faptul că, apariţia, până acum, a primelor trei părţi din *Donauschväbische Fachwortschätze* (Dschw) a cercetătorului german Hans Gehl pune la îndemâna specialiştilor un valoros, chiar dacă încă incomplet, instrument de lucru în stabilirea exactă a fonetismului şi semantismului originar al termenilor de origine germană dialectală (rurală şi citadină) specifici subdialectului bănăţean.

Punerea faţă în faţă a sursei/surselor germane multiple cu împrumuturile efectuate motivează, pe de o parte, apariţia unor variante *externe* româneşti în general, bănăţeneşti în special, variante cu suport în germana dialectală (rurală şi citadină) specifică Banatului românesc, şi *nu* simple adaptări fonetice apărute pe terenul limbii noastre, iar, pe de altă parte, explică modificările de statut morfonologic ce au avut loc în procesul de împrumut.

Cunoaşterea particularităţilor fonetice şi morfonologice ale dialectelor germane citadine vorbite în oraşele de provincie din sud-estul Europei, dar şi din metropola de altădată a spaţiului de influenţă germană din acelaşi sud-est european, Viena, este necesară, deoarece acestea au avut o influenţă dominantă atât asupra graiurilor germane însele, vorbite în zonă, cât şi asupra românei şi a altor limbi (sau numai dialecte ale acestor limbi) sud-est europene, care au

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

împrumutat termeni „purtători“ ai acestor particularități. Cunoaşterea aceasta a devenit totodată şi un sprijin real pentru înțelegerea provenienței *directe* (din asemenea forme germane dialectale, rurale şi urbane) şi *indirecte* (prin intermediar divers, sârbocroat, maghiar etc.) a multor cuvinte româneşti. Mai adăugăm şi faptul că o asemenea cunoaştere are avantajul de a propune explicații etimologice judicioase şi utile pentru înțelegerea unor *clase* întregi de termeni, şi nu numai explicații valabile pentru cazuri izolate, Banatul oferind astfel terenul ideal pentru a urmări complexitatea de probleme specifice contactelor lingvistice trăite cotidian într-o pluralitate etnică.

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ACILFR XII, vol. 3 = *Actes du XXIIe Congrès International de linguistique et de Philologie Romanes (Bruxelles, 23-29 jullet 1998).* Publiés par Annik Englebert, Michel Pierrard, Laurence Rosier et Dan Van Raemdonck. Vol. III: *Vivacité et diversité de la variation linguistique,* Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2000.

ALR SN I-VII = *Atlasul lingvistic român,* serie nouă, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei R.S. România, vol. I-VII, [Bucureşti], 1956-1972.

ALRR-Ban. III = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Banat,* sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, III, Bucureşti, 1998.

Binder 1965-1968 = Ştefan Binder, *Contribuții la studiul elementelor germane în lexicul graiurilor populare româneşti,* în AUT 3, 1965, pp. 103-122; 4, 1966, pp. 221-245; 5, 1967, pp. 49-72; 6, 1968, pp. 189-202.

Cohuț/Vulpe 1973 = Cornelia Cohuț/Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier“. Texte. Sintaxă. Glosar,* Bucureşti.

DA = *Dicționarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacția lui Sextil Puşcariu], Bucureşti, 1913-1948.

DEX^2 = *Dicționarul explicativ al limbii române,* Bucureşti, 1996.

DLR = *Dicționarul limbii române (DLR).* Serie nouă, Bucureşti, 1965 ş.u.

Drăgan, PE = Iosif Constantin Drăgan, *Prin Europa,*Timişoara, Europa Nova, 1997/ ed. I, 1973.

DSB I-IV = *Dicționarul subdialectului bănățean,* I-IV, Timişoara, 1985-1988; vol. I-II, redactor Sergiu Drincu, redactor coordonator Vasile Şerban; vol. III-IV,

BDD-V1908 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

redactor Maria Purdela Sitaru, redactori coordonatori Vasile Şerban, Sergiu Drincu.

Gădeanu 1998 = Sorin Gădeanu, *Sprache auf der Suche. Zur Identitätsfrage der Deutschen in Rumänien am Beispiel der Temeswarer Stadtsprache,* Regensburg.

Dschw = *Donauschwäbische Fachwortschätze,* Teil I: Hans Gehl, *Wörterbuch der donauschwäbischen Bekleidungsgewerbe,* Sigmaringen, 1997.Teil II: idem, *Wörterbuch der donauschwäbischen Baurgewerbe*, Stuttgart, 2000. Teil III: idem, *Wörterbuch der donauschwäbischen Landwirtschaft,* Stuttgart, 2003.

Gehl 1991 = Hans Gehl, *Die oberdeutschen **fescht**-Mundarten des Banats,* în ZDL-Beihefte 67, pp. 1-4.

Gehl/Purdela Sitaru (hrsg.) 1994 = *Interferenzen in den Sprachen und Dialekten Südosteuropas.* Herausgeber: Hans Gehl und Maria Purdela Sitaru, în *Materialien.* Heft 4, Tübingen.

GgdS = *Gesprochene und geschriebene deutsche Stadtsprachen in Südosteuropa und ihr Einfluss auf die regionalen deutschen Dialekte.* Internationale Tagung in Pécs, 30.3.-2.4. 2000. Herausgegben von Zsuzsanna Gerner, Manfred Michael Glauninger und Katharina Wild, Wien, 2002.

Kär Wb = Matthias Lexer, *Kärntisches Wörterbuch.* Mit einem Anhange: Weihnacht-Spiele und Lieder aus Kärnten, Leipzig, 1862.

Kluge 1989[22] = Friedrich Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache,* von Elmar Seebold, Berlin/New York.

König 1989[7] = Werner König, *Atlas zur deutschen Sprache.* Tafeln und Texte. Mit Mundart-Karten, München.

Kottler 1984 = Peter Kottler, *Sprachliche Kennzeichnung der Banater Deutschen,* în SCHW VOLKSGUT, pp. 226-263.

NALR-Ban. I şi II = *Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat,* sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, I-II, Bucureşti, 1980, 1997.

Petrović (hrsg.) 2001 = *Essekerisch. Das Osijeker Deutsch,* herausgegeben von Velimir Petrović, Wien.

PfWb = *Pfälzisches Wörterbuch,* bearb. von Julius Krämer, Rudolf Post, Joseph Schwing, Sigrid Bingenheimer. Bd. I (A-B/P) 1965-1968; Bd. VI (N-Stiege), Wiesbaden/Stuttgart, 1987-1994 ş.u.

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

Purdela Sitaru — 1998/2000 = Maria Purdela Sitaru, *Éléments romans par l'intermédiaire allemand dialectal en roumain,* în ACILFR XXII, vol. 3, pp. 307-313.

Purdela Sitaru/Irimescu 1995 = Maria Purdela Sitaru, Ileana Irimescu, *Note lexicale şi etimologice. Pe marginea unor împrumuturi de origine germană în subdialectul bănăţean,* în LR 44, nr. 9-12, pp. 533-540.

Purdela Sitaru/Vasiluţă 1996 = Maria Purdela Sitaru, Livia Vasiluţă, *Fonetica împrumuturilor de origine germană din subdialectul bănăţean,* în SCL 47, nr. 1-6, Bucureşti, pp. 161-179.

Purdela Sitaru/Vasiluţă 1997 = Maria Purdela Sitaru, Livia Vasiluţă, *Entlehnungen aus dem Deutschen in den Banater rumänischen Mundarten,* în *Germanistische Beiträge,* 7, Sibiu/Hermannstadt, pp. 87-99.

Purdela Sitaru/Vasiluţă 2002 = Maria Purdela Sitaru, Livia Vasiluţă, *Cercetări etimologice. (Cu referire specială la împrumuturile de origine germană din limba română).* Etymologica, 14, Bucureşti.

Sufleţel 1994 = Rodica Sufleţel, *Orts-und Flurnamen deutscher Herkunft im Rumänischen Banat,* în *Materialien.* Heft 4, Tübingen, pp. 227-237.

Wolf 1987 = Johann Wolf, *Banater deutsche Mundartenkunde,* Bukarest.

BDD-V1908 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)